

Verso 2: Maailmanlaajuinen kristinusko

SISÄLLYS

1. Kristinuskon keskeiset piirteet
2. Katolinen kristillisuus
3. Ortodoksinen kristillisuus
4. Luterilainen kristillisuus
5. Reformoidut ja anglikaanit
6. Muu protestanttinen kristillisuus
7. Kristillisperäisiä liikkeitä
8. Karismaattinen kristillisuus
- ~~9. Kristinusko, yhteiskunta ja ympäristö~~
10. Kristinusko Euroopassa
11. Kristinusko Pohjois-Amerikassa
12. Kristinusko Latinalaisessa Amerikassa
13. Kristinusko Afrikassa
14. Kristinusko Aasiassa ja Oseaniassa
15. Katsomusten dialogi ja ekumenia

kpl 1 KRISTINUSKON KESKEISET PIIRTEET

PERUSTIEDOT

- syntyi 2000 vuotta sitten Palestiinassa juutalaisen Jeesus Nasaretilaisen toiminnan seurauksena
- maailman suurin uskonto
- yli 2 miljardia kannattajaa
- levinnyt ympäri maailman: ydinalueina Eurooppa ja Venäjä, Pohjois- ja Etelä-Amerikka, Etelä- ja Itä-Afrikka sekä Australia
- tunnuksina risti, krusifiksi ja kala

KRISTINUSKON TUNNUSPIIRTEET

- pyhä kirja
 - Raamattu (Vanha testamentti + Uusi testamentti)
- oppi
 - kristillinen oppi muotoiltiin kirkolliskokouksissa 300–800-luvuilla jKr.
 - opin sisältö on tiivistetty uskontunnustuksiin
 - monoteismi: vain yksi Jumala, jolla on kolme persoonaa
 - Jeesuksen kärsimyshistoria, kuolema, ylösnousemus ja messiaanisuus
- kalendaaririitit
 - joulukuu = Jeesuksen syntymän muistojuhla
 - pääsiäinen = Jeesuksen kuoleman ja ylösnousemuksen muistojuhla
 - helatorstai = Jeesuksen taivaaseenastumisen muistojuhla
 - helluntai = kristillisen yhteisön syntymisen muistojuhla
 - = kirkkovuosi
- toimitukset
 - pyhä toimitus = sakramentti
 - kaste
 - ehtoollinen
 - avioliitto
 - jumalanpalvelus (+ehtoollinen = messu)
 - rukous

KRISTINUSKON KIRJO

- kristinusko on jakautunut lukuisiin eri suuntauksiin
 - taustalla opilliset erimielisyydet sekä historialliset taustatekijät
- historialliset taitekohdat
 - vuonna 1054 läntinen ja itäinen kirkko erosivat toisistaan
 - 1500-luvulla protestanttiset kirkot erosivat katolisesta kirkosta (reformaatio eli uskonpuhdistus)
- katolinen kirkko
- ortodoksinen kirkko
 - orientaaliset kirkot
- protestanttiset kirkot
 - luterilainen kirkko
 - anglikaaninen kirkko
 - reformoitu kirkko
 - protestanttiset yhteisöt / vapaat suunnat
 - baptismi
 - metodismi
 - adventismi
 - helluntaiherätys
 - vapaakirkko
 - pelastusarmeija
- kristillisperäiset liikkeet
 - MAP-kirkko / mormonikirkko
 - Jehovan todistajat

Kpl 2 KATOLINEN KRISTILLISYYS

-7 pyhää toimitusta

- kaste
- ehtoollinen
- rippi
- konfirmaatio
- avioliitto
- pappeus
- sairaanhoito

- rukousnauha rukouksen apuna
- jokaisen helmen kohdalla oma rukous
- Ave Maria / Terve Maria
- ristinmerkki: otsa, rinta, vasen, oikea

sakramentit

rukous

- toinen nimitys: roomalaiskatolinen kirkko
- kristillisistä yhteisöistä suurin: 1,3 miljardia kannattajaa
- globaali eli maailmanlaajuinen kirkkokunta
- keskuksena Vatikaanivaltio

perustiedot

Katolinen kristillisyys
kpl 2

pyhimykset

- uskolle omistautuneita kristittyjä, esim. marttyyreita
- kuolemansa jälkeen kanonisoitu eli julistettu pyhäksi
- tuhansia pyhimyksiä, tärkein Neitsyt Maria
 - pieta = Neitsyt Maria sylissänsä kuollut Jeesus
- välittävät Jumalan armoa ja suojelevat
- kunnioitetaan, ei palvota

-oman tulkinnan mukaan alkuperäinen kristillisyyden suuntaus

-skisma eli hajaantuminen idän kirkon kanssa 1054

-keskiaika loiston aikaa:

- kuuria = paavin hovi
- index = kiellettyjen kirjojen luettelo
- inkvisitio = tuomioistuin

historia

-1600-luvulla vastine reformaatiolle: vastauskonpuhdistus

-1960-luvulla uudistuminen sekä sovinto ortodoksisen kirkon kanssa

oppi

- kiirastuli = kuoleman jälkeinen välitila, jossa sielu puhdistuu sovitamattomista synneistä
- pyhiinvaellus arvokkaiden reliikkien eli pyhäinjäännösten luo
- transsubstantiaatio-oppi, jossa ehtoollisaineet muuttuvat Jeesuksen ruumiiksi ja vereksi, muuttuneiden aineiden säilyttäminen tabernaakkeliakaupissa

-paavi = Rooman piispa

-vaati itselleen erityisasemaa jo 400-luvulla jKr.

-perusteluna apostolinen suksessio eli jatkuvuus:

Paavi on apostoli Pietarin suora seuraaja, ja hallitsee siten taivasten valtakunnan avaimia

-keskiajalla jopa "Kristuksen sijainen maan päällä"

-hengellinen johtaja, eettinen esikuva, yhteiskunnallinen keskustelija

paavius

-Franciscus I

-266. paavi

-argentiinalainen

-valittu paaviksi 2013 edeltäjänsä erottua tehtävästä

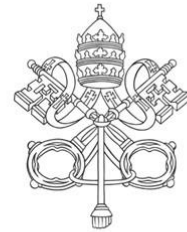
nykyinen

Paavi

tunnus

valinta

- uusi paavi valitaan, kun edellinen kuolee
- konklaavi = valintakokous
- konklaavi kokoontuu suljettujen ovien takana Sikstuksen kappelissa
- kardinaalit äänestävät joukostaan uuden paavin
- Pyhän Hengen uskotaan ohjaavan valintaa
- äänestyslapput lasketaan ja poltetaan, savun väri kertoo tuloksen:
valkoinen savu = Habemus Papam! / Meillä on paavi!

-paavin vaakuna, jossa kruunu, nauha ja ristikkäiset avaimet

-paavin ulkoiset tunnusmerkit

- mitra = korkea hattu
- kultainen sormus
- pektoraali-"koru"
 - kuoriasu
 - sauva

kpl 3 ORTODOKSINEN KRISTILLISYYS

-7 pyhää toimitusta / mysteeriota

- kaste
- ehtoollinen / eukaristia
- katumus (kat. rippi)
- mirhavoitelu (kat. konfirmaatio)
 - avioliitto
 - pappeus
 - sairaanvoitelu

sakramentit

ikonit

- ikoni = pyhä kuva, ”ikkuna tuonpuoleiseen”
- kunnioitetaan, ei palvota
- ikonoklasmia / kuvainraasto
- = kiista ikonien käytöstä 700-800-luvuilla
- lopulta kuvat sallittiin,
- mutta arvokasta taidetta ehdittiin tuhota
- ikonimaalaus arvostettuna taiteenlajina

-itäinen kristinuskon suuntaus

- kannattajamäärä 260 miljoonaa
- ydinalueina Venäjä ja Itä-Eurooppa sekä P-Afrikan ja Lähi-idän orientaaliset kirkot
- ei yhteistä keskusta
- autonomiset kirkot, esim. Suomi
- autokefaaliset kirkot, esim. Venäjä

perustiedot

Ortodoksinen kristillisyyden
kpl 3

oppi

- mystiikka ja pyhyiden selittämätön kokemus, käsitteenä jumalallistuminen
- pyhät eli pyhimykset, tärkeimpänä Jumalansynnyttäjä
- paasto, joita kirkovuodessa useita, tärkein paasto alkaa 7 viikkoa ennen pääsiäistä

-oman tulkinnan mukaan alkuperäinen kristillisyyden suuntaus:

- sananmukaisesti oikeaoppinen tai oikein ylistävä
- kehittyi Bysantissa keisarin ja patriarkan ohjauksessa
- ”slaavien apostolien” lähetystyö: Kyrillos ja Methodios
- skisma eli hajaantuminen lännen kirkon kanssa 1054
- Bysantin romahdus 1453, ja painopisteen siirtyminen Venäjälle

historia

liturgia

- liturgia = ehtoollisjumalanpalvelus, 3 osaa:
 1. valmistava osa: ehtoollisainneiden valmistelu
 2. opetettävien osa: siunaus, rukous, saarna
 3. uskovien osa: ehtoollinen
- vigilia = aaton iltajumalanpalvelus
- ikonostaasi = koristeellinen ikoniseinä
- ei penkkejä eikä soittimia
- ristinmerkki: otsa, rinta, oikea, vasen + tuohukset

lännen kirkko = katolinen kirkko

- vaikutusalueena Länsi-Rooma
- pääkaupunkina Rooma
- kirkon johtajana Rooman piispa eli paavi
- filioque-kiista: Pyhä Henki on lähtöisin Isästä ja Pojasta
- virallisena kielenä latina
- papit eivät saa solmia avioliittoa (=selibaatti)
- käytössä hiivat ehtoollisleipä
- toiminnallisuus

Suuri skisma

-skisma = riita, hajaantuminen

-taustalla satojen vuosien erimielisyydet opista, tavoista, johdosta jne.

-kärjistymisen vuonna 1054: kirkkojen johtajat nimittivät toisensa pannaan eli kirkonkiroukseen

-kristillinen kirkko jakautui kahdeksi eri suuntaukseksi eli kirkkokunnaksi

-kirkonkiroukset peruttiin noin 900 vuotta myöhemmin 1960-luvulla

idän kirkko = ortodoksinen kirkko

- vaikutusalueena Itä-Rooma eli Bysantti
- pääkaupunkina Konstantinopoli
- kirkon johtajana Konstantinopolin patriarkka
- filioque-kiista: Pyhä Henki on lähtöisin vain Isästä
- virallisena kielenä kreikka
- papit saavat solmia avioliiton
- käytössä hiivalla kohotettu ehtoollisleipä
- mystisyys

kpl 4 LUTERILAINEN KRSTILLISYYS

-taustalla katolisen kirkon epäkohdat, joilla ei pohjaa Raamatusta:

- paavin ylivalta ja auktoriteettiasema
- kardinaalien, piispojen ja pappien korruptio
- pyhimyskultti
- hyvitystyöt
- kiirastulioppi
- latina
- anekauppa
- pyhimyksiltä jäänyt ”hyvien tekojen ylijäämää”, joita ostamalla voi lyhentää omaa tai läheisen kiirastuliakkaa
- ”kun raha kirstuun kilahtaa, niin sielu taivaaseen vilahtaa”

-tavoitteena oli uudistaa kirkkoa, ei hajottaa sitä

-katolinen kirkko tuomitsi vaatimukset harhaopiksi

-protestanttiset kirkot erkaantuivat katolisesta kirkosta

- luterilainen
- anglikaaninen
- reformoitu

Seuraukset?

Reformaatio eli uskonpuhdistus
kpl 4

-1300-luvulla ensimmäiset uudistusvaatimukset

esireformaattoreiden toimesta:

- John Wycliffe
- Jan Hus
- Erasmus Rotterdamlainen

Milloin?

-sana *protestanttinen* johdetaan sanasta *protesti*

-katolisen kirkon vastauskonpuhdistus 1600-luvulla

- Trenton konsiilit: ei uudistuksia
 - barokkitaide: Pietarinkirkko
 - jesuiitat etuvartiona
 - inkvisitio ja index
 - Vulgata virallinen raamatunkäännös
 - lähetystyön tehostaminen
 - vain anekauppa lakkautettiin
- alkoi Saksasta 1517, kun saksalainen munkki Martin Luther julkaisi teesinsä
- levisi ympäri Eurooppaa: Pohjoismaihin, Iso-Britanniaan, Sveitsiin...
- saavutti Suomen Mikael Agricolan mukana
- nopean leviämisen taustalla uusi keksintö: kirjapainotaito
- sen sijaan Etelä-Eurooppa jäi katolisen kirkon leiriksi: Italia, Espanja, Portugali...

Missä?

-varsinaisesti 1500-luvulla:

- Martin Luther

Martin Lutherin elämäntarina

-Martin opiskeli Raamattua, ja koki oivalluksen:

- pelastumiseen vaaditaan vain uskoa
- hän alkoi kyseenalaistaa kirkon oppeja, joille ei löytänyt pohjaa Raamatusta
- hän matkasi Roomaan, jossa järkyttyi kirkon paheellisuudesta ja korruptiosta

- palattuaan Saksaan hän toimi jumalopin professorina

-Martin ei suostunut perumaan kirjoituksiaan: ”Tässä seison enkä muuta voi. Jumala minua auttakoon.”

-hän poltti saamansa pannabullan ja piiloutui Wartburgin linnaan, jossa käänsi UT:n saksaksi

-myöhemmin hän avioitui nunna Katharina von Boran kanssa ja perusti perheen

-nuorena miehenä Martin joutui kovaan ukkosmyrskyyn

-pelästyneenä hän lupasi Jumalalle mennä luostariin, jos selviäisi hengissä

-Martin piti lupauksensa ja ryhtyi munkiksi

-hän yritti olla hurskas ja synnitön, muttei saanut mielenrauhaa vaan ripittäytyi jatkuvasti ja ahdistui

-1517 Martin naulasi 95 teesiä eli väitettä Wittenbergin linnankirkon oveen ja vaati keskustelua uudistustarpeista

-teesit levisivät ennen näkemättömän nopeasti kirjapainotaidon ansiosta

-kirkko syytti Martinia kerettiläisyydestä, ja käski tämän kuulusteluihin Wormsin valtiopäiville

= joukko luterilaisen opin teoksia,
esim. katekismukset

- katekismus = opin tiivistelmä
- sisältää käskyt, uskontunnustuksen, Isä meidän jne.
- Vähä katekismus: kansalle
- Iso katekismus: papeille

tunnustuskirjat

-2 pyhää toimitusta / armonvälinettä

- kaste
- ehtoollinen

sakramentit

-vain Kristuksen itsensä asettamat
-muut toimitukset sakramentaaleja

-protestanttisuuden pääsuuntaus nro 1

-kannattajamäärä 70 miljoonaa

-ydinalueina P-Eurooppa, P-Amerikka, Afrikka (Namibia)

-ei yhtenäinen suuntaus, vaan lukuisia kansallisia kirkkoja

- esim. Suomen evankelis-luterilainen kirkko
- yhteistyöelimenä Luterilainen maailmanliitto

perustiedot

Luterilainen kristillisuus
kpl 4

oppi

-uskonpuhdistuksen sisältöperiaate

= pelastumiseen riittää pelkkä usko ja Jumalan armo

-uskonpuhdistuksen muotoperiaate

= Raamattu on ensisijalla opillisissa kysymyksissä

-Martin Lutherin irrottama maltillinen suuntaus: Lutherin vaikutus näkyy sanassa *luterilaisuus*

-Augsburgin tunnustus: kenen maa, sen uskonto

-levisi Pohjoismaihin ruhtinasreformaationa

- Suomessa reformaattorina Mikael Agricola

-1600-luvulla puhtasoppineisuuden aika: kinkerit, ulkoluku, kirkonkirjat, koko Raamatun suomennos

-1800-luvulla herätysliikkeiden synty, esim. lestadiolaisuus

historia

-nykyisin Suomessa on 3,5 milj. luterilaista: tapakristillisuus

musiikki

-musiikki on tärkeä osa jumalanpalvelusta

-kansankielinen virsilaulu syntyi uskonpuhdistuksen myötä

- keino osallistaa seurakuntaa
- keino opettaa kristinuskon perusteita
- koraali = virsisävelmä

-Luther sävelsi ja sanoitti lukuisia koraaleja

- *Enkeli taivaan* = jouluvirsi
- *Jumala omi linnamme* = taisteluvirsi

kpl 5 REFORMOIDUT JA ANGLIKAANIT

- protestanttisuuden pääsuuntaus nro 2
 - kannattajamäärä 75 miljoonaa
- syntyi Sveitsissä, mutta levinnyt ympäri maailmaa
- nykyään hajanainen liike, jonka nimitys vaihtelee

- reformoidut (Sveitsi)
- kalvinistit (Alankomaat)
- hugenotit (Ranska)
- puritaanit (Englanti)
- presbyteerit (Skotlanti)
- yhteistyöelimenä Reformoitu maailmanliitto

perustiedot

Reformoitu kristillisuus
kpl 5

historia

- 1500-luvulla reformaatio levisi Saksasta Sveitsiin
- reformaattorina Ulrich Swingli, joka vei uudistusvaatimukset Lutheria pidemmälle: radikaali reformaatio
 - kuvainriisto: kuvien, patsaiden poistaminen
- Swinglin kuoltua uskonsodissa reformoitua kristillisyyttä kehitti Jean Calvin

oppi

- predestinaatio-oppi
 - =ennaltamääräämisoppi
 - Jumala on ennalta määrännyt ihmiset taivaaseen tai kadotukseen
 - heijastuu tämänpuolisessa menestyksessä: maallinen vauraus korreloi saadun taivaspaikan kanssa

-sakramentit

- vain kaksi: kaste ja ehtoollinen

-teokratia

- ”Jumalan valta”
- yhteiskunnassa noudatetaan uskonnollisia lakeja
- Raamattu = lakikirja
- kuri ja järjestys: ei maallisia huvituksia

- protestanttisuuden pääsuuntaus nro 3
 - kannattajamäärä 75 miljoonaa
- ydinalueena Englanti, mutta levinnyt ympäri maailmaa:
 - P-Amerikka ja Australia

perustiedot

Anglikaaninen kristillisuus
kpl 5

historia

- 1300-luvulla englantilainen esireformaattori John Wycliffe
- 1500-luvulla reformaatio levisi Saksasta Englantiin
- taustalla Englannin kuningas Henrik VIII:n aviohuelot

- kuningas halusi eron vaimostaan
- paavi ei suostunut sitä myöntämään
- kuningas julistautui kirkon johtajaksi, mitätöi avioliittonsa ja otti uuden vaimon

- Englannissa The Church of England:
 - johdossa kuningas ja Canterburyn arkkipiispa
- USA:ssa ja Skotlannissa episkopaalinen kirkko
- yhteistyöelimenä Anglikaaninen kirkkoyhteisö

- reformaattorina toimi Thomas Cranmer: uusi kirkkojärjestys
- Henrikin kuoleman jälkeen Maria I (Verinen) yritti palauttaa katolilaisuuden
- Elisabeth I vakiinnutti anglikaanisen tunnustuksen
- puritaanit: voimakas siirtolaisuus Pohjois-Amerikkaan

oppi

-ulkoasu katolilaisilta

- messu
- kirkkorakennukset

-oppi protestanteilta

- englanninkielinen Raamattu
- pelastuskäsitys: usko ja armo
- kaksi sakramenttia: kaste ja ehtoollinen

-”keskitien kirkko”

= kompromissi katolisen ja protestantismin välillä

-opilliset teokset

- Yhteisen rukouksen kirja = käytännön asiat
- 39 uskonartikkelia = opilliset asiat

kpl 6 MUU PROTESTANTTINEN KRISTILLISYYS

-protestanttiset yhteisöt / vapaat suunnat
 -protestanttisista kirkoista irtautuneet yhteisöt
 (lähinnä reformoiduista kirkoista ja anglikaanisesta kirkosta)
 -taustalla

- radikaali reformaatio
- uskonnonvapauden laajeneminen
- teollistuminen ja sos. ongelmat
- muuttoliike ja siirtolaisuus

perustiedot

tulkinta

-kansankielisen Raamatun ehdoton auktoriteettiasema
 -kirjaimellinen eli fundamentalistinen tulkinta

- evoluutioteorian sijaan kreationismi
- konservatiivinen etiikka

 -tulkitsevat edustavansa alkuperäisintä kristinuskoa

-voimakas henkilökohtainen vakaumus
 -usko saa näkyä ja kuulua ulospäin
 -vastakohta tapakristillisyydelle: uskovien seurakunta
 -uskoontulo / uudestisyntyminen:
 tietoinen uskonratkaisu ja entisen elämän hylkääminen
 -kasteen merkityksen korostaminen: uskovien kaste eli aikuuskaste

vakaumus

toiminta

Muu protestanttinen kristillisuus
 kpl 6

-itsenäiset seurakunnat: kirkon ja valtion ero
 -jäsenet rahoittavat toiminnan kymmenyksillä (10 % tuloista)
 -vapaaehtoistyö ja lähetystyö
 -ei palkattuja pappeja, vaan yleinen pappeus ja maallikoiden osallistuminen
 -vapaamuotoiset jumalanpalvelukset, joissa todistuspuheenvuoroja

-Suomen Vapaakirkko
 -kveekarit
 -amishit

muut

-syntyaika 1600-luvulla
 -kannattajamäärä 60 miljoonaa
 -ydinalueena Yhdysvallat
 -perustajana John Smyth
 -erityispiirteet: uskoontulo, uskovien kaste, upotuskaste

baptismi

-syntyaika 1900-luvulla
 -kannattajamäärä 300-500 miljoonaa
 -ydinalueena lat. Amerikka ja Afrikka
 -perustajana William Seymor
 -erityispiirteet: helluntain merkitys, kokemuksellisuus

helluntaiherätys

Protestanttiset yhteisöt
 kpl 6

adventismi

methodismi

-syntyaika 1700-luvulla
 -kannattajamäärä 80 miljoonaa
 -ydinalueena Yhdysvallat
 -perustajana John Wesley
 -erityispiirteet: pelastusvarmuus

pelastusarmeija

-syntyaika 1800-luvulla
 -kannattajamäärä 22 miljoonaa
 -ydinalueena lat. Amerikka, E-Afrikka, P-Amerikka, Oseania
 -perustajana William Miller = tuomiopäiväsaarnaaja
 -erityispiirteet: Jeesuksen paluu (=parusia)

-syntyaika 1800-luvulla
 -kannattajamäärä 1,5 miljoonaa
 -päämaja Lontoossa
 -perustajana Catherine ja William Booth
 -erityispiirteet: hyväntekeväisyys, sotilaallinen hierarkkia

kpl 7 KRISTILLISPERÄISIÄ LIIKKEITÄ

PERUSTIEDOT:

- keskusjohto USA:ssa Utahin osavaltiossa Salt Lake Cityssä
- kannattajamäärä 15 miljoonaa

HISTORIA:

- syntyi Yhdysvalloissa 1830-luvulla
- perustajana profeetta Joseph Smith, jolle annettiin Mormonin kirja

PYHÄT TEKSTIT:

- Raamattu, Mormonin kirja, Oppi ja liitot, Kallisarvoinen helmi

MAP / mormonit

OPPI:

- kaste kuolleiden puolesta
- ehtoolliselle leipää ja vettä
- paruusian (=Jeesuksen paluu) odotus

MUUTA:

- tunnuksena torveen puhaltava enkeli
- terveelliset elämäntavat (ei päihteitä, kofeiinia)
- formaalit pukeutumissäännöt

Kristillisperäisiä liikkeitä
kpl 7

= liikkeet, jotka eivät hyväksy uskontunnustusten oppia, vaan ovat irtaantuneet kristinuskon valtavirrasta:

- Raamatun lisäksi muuta pyhää kirjallisuutta
- kolminaisuusopin kieltäminen (Isä johtava jumaluus)

-syntyneet 200 vuoden aikana Euroopan ulkopuolella

- uskovien upotuskaste + voimakas lähetystyö
- perinteiset kristilliset kirkot eivät tunnusta näitä liikkeitä kristillisiksi, vaikka oman tulkintansa mukaan ne edustavat todellista kristillisyyttä

PERUSTIEDOT:

- keskusjohto USA:ssa New Yorkissa
- kannattajamäärä 8 miljoonaa

HISTORIA:

- syntyi Yhdysvalloissa 1870-luvulla
- perustajana Charles Russell, joka saarnasi Jeesuksen palaavan maan päälle

PYHÄT TEKSTIT:

- Uuden maailman raamatunkäännös (Ilmestyskirja), lehdet Vartiotorni ja Herätkää!

Jehovan todistajat

OPPI:

- Jumala = Jehova
- Harmageddonin eli maailmanlopun odotus
- annihilaatio-oppi = Jehoviin kuulumattomien kadotus

MUUTA:

- valtakunnansalit kokoontumispaikkoina
- kiellettyä: verensiirrot, äänestäminen, asepalvelus...
- vanhemmisto valvoo nuhteettomuutta

kpl 8 KARISMAATTINEN KRISTILLISYYS

= kokemuksellinen, kehollinen, emotionaalinen, hurmoksellinen kristillisyy

-sana *karisma* tulee kreikan kielen sanasta *kharisma*

-karismaattinen kristillisyy + protestanttiset yhteisöt (helluntalaisuus)

-vaikuttaa myös perinteisten kirkkokuntien sisällä (katolinen kirkko)

-kannattajamäärä 600 miljoonaa (E-Amerikka, Aasia, Afrikka)

-monenlaisia muotoja ympäri maailmaa

-syntyi 1950-1960-luvuilla Yhdysvalloissa

-jaetaan ajallisesti kolmeen aaltoon

1. aalto 1900-luvun alkupuolen helluntaiherätys

2. aalto 1900-luvun puolivälin karismaattisuus

3. aalto 1900-luvun lopun uuskarismaattisuus

perustiedot

historia

Karismaattinen kristillisyy
kpl 8

piirteet

KARISMAT

=armolahjat

-kyky puhua kielillä

-kyky parantaa

-kyky herättää kuolleista

EKSORKISMI

=pahojen henkien manaaminen

-ajatus persoonallisesta pahasta,

joka ottaa ihmisen haltuunsa

-aiheuttaa psyykkisiä ja fyysisiä

ongelmia

JUMALANPALVELUKSET

-konserttimaisuus

-moderni teknologia

-ylistyspuheet ja -laulut

-parantamistilaisuudet

-todistuspuheenvuorot

PYHÄ HENKI

=Jumalan kolmas persoonaa

-läsnäolo ja armo

-menestyksenteologia

konkreettisenä osoituksena

PROFETOINTI ja

EVANKELIOINTI

=Jumalan viestin välittäminen

-lopun aikojen odotus

=ilosanoman levittäminen

-toiminta tiivistyy evankelistaan

kpl 10 KRISTINUSKO EUROOPASSA

- perinteinen näkemys: kristinusko on eurooppalainen ilmiö
- kristinusko syntyi Lähi-idässä, mutta Eurooppa oli sen kasvualusta
- alkukirkon aika Rooman valtakunnassa
- kristillinen keskiaika
- reformaatio ja uskonsodat
- hajaannus ja leviäminen muille mantereille

historia

- privatisoituminen = uskonto on yksityisasia
- sijaisuskonnollisuus = ammattihenkilöt hoitavat uskonnonharjoittamisen
- synkretisaatio = uskontoainesten sekoittuminen

piirteet

kristinusko Euroopassa kpl 10

- kristinusko ja Euroopan unioni
 - neutraali suhtautuminen: uskonnonvapaus
 - kristillinen arvopohja
 - tunnus: sinisellä pohjalla tähtikuvio = Neitsyt Marian symboli

muutos

- eurooppalainen kristillisyyden muutos keskellä
- sekularisaatio = maallistuminen
- = uskonnollisten arvojen heikkeneminen yhteiskunnassa
- monimuotoisuuden lisääntyminen: muut uskonnot ja uskonnottomuus
- Eurooppa ei ole enää kristillinen maanos, mutta kristinusko on yhä Euroopan tärkein uskonto

-kirkon ja valtion suhteissa suurta vaihtelua

-neljä muotoa:

- valtiokirkkojärjestelmä = tietyn kirkon erityisasema (Iso-Britannia)
- kansankirkkojärjestelmä = tietyn kirkon puolittainen erityisasema (Suomi)
- yhteistyösovituspohja = millään kirkolla ei erityisasemaa (Saksa)
- valtion ja kirkon täydellinen erottaminen toisistaan (Ranska)

Kristinuskon maantiede Euroopassa

Kristinuskon suuntaukset Euroopassa

Katolinen kirkko: Etelä-Eurooppa

- Portugali, Espanja, Italia, Irlanti, Puola

Ortodoksinen kirkko: Itä-Eurooppa

- Kreikka, Kypros, Venäjä, Valko-Venäjä, Ukraina

Luterilainen kirkko: Pohjois-Eurooppa

- Saksa, Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska, Islanti

Reformoitu kirkko: Keski-Eurooppa

- Sveitsi

Anglikaaninen kirkko: Iso-Britannia

- Englanti, Wales, Skotlanti, Pohjois-Irlanti

kpl 11 KRISTINUSKO POHJOIS-AMERIKASSA

- kristinusko ei ole P-Amerikan alkuperäinen uskonto
- saapui löytöretkien myötä katolisessa muodossa Espanjan ja Portugalin mukana
- itärannikko vakiintui Iso-Britannia siirtomaaksi, ja anglikaanisen kirkon jalansijaksi
- uudesta mantereesta muodostui pian protestanttisten kirkkojen ja yhteisöjen siirtolaisuuden kohde: puritaanit
- itsenäistymisen yhteydessä 1776 valtio määriteltiin uskonnollisesti neutraaliksi
- USA:ssa on syntynyt huomattava määrä liikkeitä
 - baptismi
 - metodismi
 - kristillisperäiset liikkeet

historia

kristinusko Pohjois-Amerikassa
(Yhdysvalloissa) kpl 11

- protestanttisuus (+karismaattisuus)
- fundamentalismi
- = ehdottomuus, kirjaimellisuus, konservatiivisuus
- etnisyyden painottuminen
- korkea uskonnollisuusaktiivisuus

piirteet

Kanada

- valtio on uskonnollisesti neutraali, mutta kristittyjä on noin 70%
- ranskankielisillä alueilla hallitsevana katolilaisuus
- englanninkielisillä alueilla hallitsevana protestanttisuus
 - yhteydet Iso-Britanniaan edelleen vahvat
- uskonnolliselta ilmapiiiriltään suvaitsevainen

-voimakkaan kaksijakoinen:

suhde valtioon

- uskonto ja valtio on erotettu toisistaan
- lakisääteisesti USA on uskonoltaan neutraali valtio
- kouluissa ei saa opettaa uskontoa tai pitää esillä uskonnollisia tunnuksia
- uskonnolla merkittävä rooli politiikassa, kulttuurissa, mediassa jne.
- poliittinen oikeisto / republikaanit nojaavat konservatiiviseen kristillisyyteen
- poliittinen vasemmisto / demokraatit nojaavat liberaaliin kristillisyyteen

-patriotismi + uskonto = kansalaisuskonnollisuus

- *In God we trust*
- *God bless America*
- lippuvala

Kristinuskon maantiede Yhdysvalloissa

-Yhdysvalloissa 3/4 väestöstä on kristittyjä

- protestantit 49 %
- katoliset 23 %
- mormonit 2 %

-Utah

- "mormoni-osavaltio"
- keskustempeli Salt Lake Cityssä

-Raamattuvyöhyke, *Bible Belt*

- etelä- ja kaakkoisosat
- kristillisen oikeiston ydinalue
- konservatiivisuus, fundamentalismi

kpl 12 KRISTINUSKO LATINALAISessa AMERIKASSA

-kristinusko ei ole E-Amerikan alkuperäinen uskonto

-saapui löytöretkien myötä katolisessa muodossa Espanjan ja Portugalin mukana

-kristillisyyden alkutaival Latinalaisessa Amerikassa ei ole kunniakas: alkuperäiskansan ryöstäminen, tappaminen, orjuuttaminen ja pakkokastaminen

-myöhemmin protestanttinen lähetystyö

-nykyisin kristinuskon tärkeä maanosa

- argentiinalainen paavi Franciscus I

→ kristinuskon painopiste on nyt Euroopan ulkopuolella

= uskontoainesten sekoittuminen

-katolisuus + luonnonuskonnot

- Lat. Amerikan katolisuus on suvaitsevainen synkretismille
- inkulturaatio = kotoperäistäminen
- Kuolleiden päivä, *día de Muertos*

-spiritismi

- yhteys vainajiin tuonpuoleisessa meedion välityksellä *ouija*-laudalla

-rastafarilaisuus

- syntyi Jamaikalla 1930-luvulla (karanneet orjat toivat afrikkalaisuuden)
- kristillisperäinen liike: Kuningas Jaakon Raamattu, uudestisyntyneet Jeesus
- reggae, rastat, väkivallattomuus, rentous, kannabis, elämänsen...

historia

kristinusko Latinalaisessa Amerikassa

kpl 12

synkretismi

-katolisuus (+karismaattisuus)

- pyhimykset välittäjähahmoina ja Neitsyt Maria-kultti

-helluntailaisuus

- 1990-luvulta lähtien

-opilliset erityispiirteet

- eksorkismi
= pahojen henkien manaaminen
- menestyksenteologia
= ulkoinen vauraus >< Jumalan suosio
- milleniarismi
= lopun ajat ja uusi järjestys

piirteet

yhteiskunnat

-suurten tuloerojen ja poliittisen epävarmuuden yhteiskunnat: jengit, huumeet, väkivalta...

-kirkko turvallisuuden luoja: sosiaalityö (terveydenhuolto, koulutus, ruoka-apu...)

- vapautuksen teologia: kirkko sorrettujen puolella

-kristinuskon sekoittuminen politiikkaan, valtataisteluihin, sisällissotiin...

Kristinuskon maantiede Latinalaisessa Amerikassa

-Meksiko

- Guadalupen Neitsyt maan suojeluspyhimys
- eniten katolilaisia
- synkretismi: katolisuus + kansanperinteet

-Argentiina

- eniten katolilaisia
- perustuslaki aiemmin: presidentin tulee olla katolilainen

-Jamaika

- eniten protestantteja
- rastafarilaisuus elämäntapa

-Haiti

- eniten katolilaisia
- voodoo virallinen uskonto

-Brasilia

- eniten katolilaisia
- spiritismi virallinen uskonto
- suurimmassa kaupungissa Rio de Janeirossa maamerkinä Kristus-patsas

kpl 13 KRISTINUSKO AFRIKASSA

-kristinusko saapui P-Afrikkaan ensimmäisten vuosisatojen aikana:

maantieteellinen läheisyys, sillä alue oli osa Rooman valtakuntaa

- varhaisena kristillisenä keskuksena Aleksandria
- luostarilaitos syntyi Egyptissä 300-luvulla

-islam levisi alueelle 600-luvun- jälkeen: muslimihallinnot

-kristinuskon synkkä historia 1800-luvulta 1900-luvun puoliväliin:

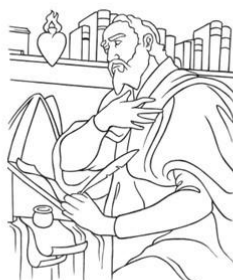
- imperialismi, siirtomaapolitiikka
- valkoisen miehen taakkaan kuului takapajuksen Afrikan kristillistäminen

historia

-myöhemmin hyväntahtoinen lähetystyö ja käytännöllinen

ulkomaanapua: terveydenhuolto, koulutus...

- Afrika on tällä hetkellä kristityin maanosa
- ei näkyvissä maallistumiskehitystä

kristinusko Afrikassa
kpl 13

-protestanttisuus + karismaattisuus

- menestyksenteologia
- eksorkismi (pohjana taika- ja henkiusko)

-itsenäiset afrikkalaiset kirkot

- syntyneet 1900-luvulla
- eivät kuulu perinteisiin, länsimaalaisiin suuntauksiin

piirteet

-orientaaliset kirkot

- itäisen kristillisyyden haara
- välirikko ortodoksisen kirkon kanssa 400-500-luvulla
- opilliset kiistat kristologiasta
- esim. Egyptin koptikirkko

synkretismi

= uskontoainesten sekoittuminen

-kristinusko + afrikkalaiset luonnonuskonnot

-voodoo / vodou (=henki, jumala)

- polyteistinen (pyhimykset >> pakanajumalat) ja animistinen
- fetissit = taikaesineet, esim. nuket, amuletit, eläinten pääkallot...
- noituus, musta magia ja taikausko (zombit, vampyyrit)
- käytännönläheinen uskonto: veriuhrit, tanssi, rummutus, riivaus

teologia

-Afrikka oli varhaisten teologisten keskustelujen ja opin muotoilun näyttämö

- Aurelius Augustinus

-nykyisiä teologisia linjauksia

- vapautuksen teologia
- musta teologia
- jälleenrakentamisen teologia

Kristinuskon maantiede Afrikassa

-uskonnonvapaus on Afrikassa vieras käsite:

Afrikka on kolmen uskonnon maanosa

- islam Saharan pohjoispuolella
- kristinusko Saharan eteläpuolella
- mausteena perinteisiä afrikkalaisia heimouskontoja

-islamin ja kristinuskon ”rajavyöhykkeellä”

jännitteitä, vainoja ja sortoa

- alueilla muslimihallinto ja sharia-laki
- esim. Nigeria, Eritrea

-Benin

- voodoo virallinen uskonto
- voodoo levisi orjakaupan mukana Haitiin

-Egypti

- 90 % muslimeja
- 10 % kristittyjä (itäisen kirkon kopteja)

-Eritrea

- 50 % muslimeja
- 50 % kristittyjä

-Etiopia

- 35 % muslimeja
- 65 % kristittyjä

-Kenia

- 10 % muslimeja
- 90 % kristittyjä

-Etelä-Afrikka

- 70 % kristittyjä
- kristinuskon rooli rotuerottelupolitiikassa

kpl 14 KRISTINUSKO AASIASSA JA OSEANIASSA

- saapui Australiaan 1700-luvulta alkaen: uusi maa oli aluksi brittien rangaistussiiirtola
- imperialismi ja aboriginaalien pakkokristillistäminen
- Brittiläisen kansainyhteisön jäsen: anglikaanisuus
- kristinusko on yleisin uskonto, mutta sillä ei ole erityisasemaa ja Australia on hyvin maallistunut valtio

Australia

Kaakkois-Aasia

- kristinusko on alun perin aasialainen uskonto (!)
- selkeä vähemmistöuskonto Aasiassa
- perinteiset aasialaiset uskonnot (hindulaisuus, buddhalaisuus) ovat vahvoilla, eikä kristinuskolla ole keskeistä asemaa: juurtumisen haasteena maailmankuvan erilaisuus

perustiedot

kristinusko Aasiassa ja Oseaniassa
kpl 14

Kiina

- saapui Kiinaan silkkiteitä pitkin, myöhemmin systemaattinen katolinen lähetystyö
- historian aikana kristinusko kielletty lukuisia kertoja "kapinaliikkeenä" tai "vierasuskontona", esim. Kiinan kansantasavallan aikana
- nykyisin epävirallisia kotikirkkoja

- syntyi Lähi-idässä, Palestiinassa (nyk. Israel)
- alue on 600-luvulta alkaen ollut muslimien hallussa
- Lähi-itä on kaikkien kolmen monoteistisen (=yhteen Jumalaan uskovan) uskonnon tärkeää aluetta: kristinusko on islamin ja juutalaisuuden varjossa
- kristinuskon kova ydin on edelleen Lähi-idässä: Betlehem, Genesaretinjärven alue, Jerusalemi...

Lähi-itä

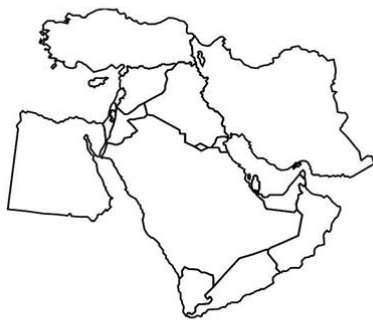

Intia

- saapui Intiaan apostoli Tuomaan mukana:
 - Tuomaskristityt (hindulaisuus + kristinusko)
 - Jeesus on yksi hindujumalista ja viisas guru
- katolinen lähetystyö 1500-luvulta alkaen
- 1900-luvulla katolinen nunna Äiti Teresa
- kristillinen sanoma puhuttelee kastittomia (dalitit)

- saapui Kaakkois-Aasiaan löytöretkien myötä
- katolinen ja protestanttinen lähetystyö
- vähemmistöuskonto, poikkeuksena Filippiinit
- synkretismin korostus: monimuotoisuus

Kristinuskon maantiede Lähi-idässä, Filippiineillä, Intiassa ja Australiassa

-Lähi-itä

- kristityt selvä vähemmistö: 5 % (katolilaisia ja ortodokseja)
- juutalaisten Israel ja sharia-lain muslimivaltiot

-Australia

- 50 % kristittyjä (katolilaisia ja anglikaaneja)
- uskonottomuus yleistyy

-Intia

- kristityt selvä vähemmistö: 2 % (eniten katolilaisia)
- valtauskontona hindulaisuus

-Filippiinit

- 90 % kristittyjä (Espanjan entinen siirtomaa: eniten katolilaisia)
- omintakeinen pääsiäisrituaali

kpl 15 KATSOMUSTEN DIALOGI JA EKUMENIA

-keskusteluyhteyden luominen ja ylläpitäminen

-esim. eri uskontojen johtajien tapaamiset

-keskusteluaiheet:

etiikka, ympäristötila, maailmantilanne

-arkipäivän uskondialogi:

kysytään, keskustellaan ja kuunnellaan

-tärkeä osa laajempaa maailmanrauhaa

tavoitteet

= eri uskontojen välinen kanssakäyminen

-nykyajan ilmiö:

eri uskonnot ovat paljon tekemisissä toistensa kanssa

uskontoja yhdistää uskonnotomuuden yleistymisen

uskontodialogi

-vaikeus ymmärtää vierautta, toiseutta ja erilaisuutta

-uskontojen sisäinen hajaannus:

mikä suuntaus saa edustaa tiettyä uskontoa?

-kilpailu samoista alueista, esim. Jerusalemi

-konfliktien laajuus ja historiallisuus

haasteet

Katsomusten dialogi ja ekumenia
kpl 15

tavoitteet

-keskusteluyhteyden luominen ja ylläpitäminen

-esim. eri kirkkokuntien edustajien tapaamiset

-esim. kat. kirkon ja ort. kirkon sovinto 1965:

vuosisatoja kestäneet kirkonkiroukset purettiin

-arkipäivän ekumenia:

"kirkollinen kansalaistottelemattomuus"

ekumenia

= eri kirkkokuntien välinen kanssakäyminen

-kreikan kielen sana *oikoumene* (= asuttu maailma)

-taustalla kristinuskon pirstaloituminen ja hajaannus

-syntyi 1800-luvulla: yhteentörmäys lähetystyössä

-esim. karismaattisuus = ekumeeninen liike,

joka ylittää suuntausten rajat

haasteet

-jokaisella suuntauksella pitkä historia ja omat tavat

-opilliset erimielisyydet: sakramentit, pelastus

-käytännölliset erimielisyydet: paavius, virkajärjestys

-jokaisella alkuperäisen kristillisyyden identiteetti

-katolisen kirkon asenne:

muiden suuntausten tulee "palata" katoliseen kirkkoon